

TC-0-2087-70

Handwritten text in red ink, likely a title or description, mentioning a date: 1789 r.

0

Kielce - ogród zamkowy

Jan Pazdur. - Dzieje Kielc od XVI do XVIII w. Pamiętnik Kielecki 1947. str. 102 i nast.

...Wybudowany "na gruncie skalistym" w 1638 r. przez biskupa Jakuba Zadzikę w miejsce dawnego dworu.

...Pozostały ślady murów, którymi był "wokoło obwiedziony" Biegły one od Placu Panny Marii śladem dzisiejszych pozostałości szczytkowych ku zachodowi. aby nad Silnicą połączyć się z zabudowaniami browaru i gorzelnii oraz folwarku podzameckiego. zamykającymi zamek od zachodu. Następnie od sadzawki skręcały przez dzisiejszy ogród miejski ku wschodowi i w okolicy budynku prokuratury zamykały się ku kolegiacie, wzdłuż gościńca krakowskiego. W obręb posesji zamkowej prowadziły 2 bramy - pałacowa od strony placu Panny Marii i gospodarcza od południa, w kierunku ulicy Zamkowej. Dodatkowe przejścia zapewniały 2 furtki w południowej partii murów i jedna na dzisiejszą ulicę Bamdurskiego. Przestrzeń obwarowaną, zamkniętą także murem od strony kolegiaty, zajmowały 4 kompleksy zabudowań, a mianowicie: zamek i należące do niego 2 wozownie, 3 stajnie, magazyn, pralnia i "rajszul" - ekonomia z stajnią, kuźnią i okołami, pisarnia z przy należnymi zabudowaniami gospodarskimi, folwark z browarem, gorzelnią, spichrzem i okołami. Wolną przestrzeń między zabudowaniami wypełniały ogródki - pałacowy, starościński i pisarski oraz dziedziniec pałacowy i podwórka.

...w XIX w. znikła okazała brama z kamienia ciosowego, ozdobiona herbami Zadzikę i uwieńczona kamienną kolumną.

...Połączenie "gankowe" z kolegiatą i seminarium datuje się prawdopodobnie dopiero od biskupa Szaniawskiego.

...Opodal, przylegając jedną ścianą do muru ogrodowego, stała szkoła jeździecka czyli rajszul, wymurowana w pruskim stylu przez biskupa Załuskiego w 1752 r.

Ogród podzamkowy zamykał od strony południowej murowany "magazyn zbożowy" czyli spichlerz, wybudowany w 1752 r. ...oprócz tego magazynu istniał też stary drewniany spichlerz położony niżej przy bramie od stawu podzameckiego.

...w jego sąsiedztwie...mieszkanie pisarza, nieco skromniejsze od starościńskiego, okalał ogródek i zabudowania gospodarskie.

...Po zachodniej stronie zamku rozłożył się ogród tzw. "włoski" z oranżeriami. Od południa osłaniał go magazyn i mieszkanie dla ogrodnika oraz mur z basztą, z której było wejście do magazynu, od zachodu - lamus, figarnia i parkan, od północy oranżeria i lodownia oraz mur. Wschodni bok kwadratu zamykał pałac i mur od drewnika. Twórcą ogrodu w takiej postaci był zapewne biskup Zadzik. Dopiero jednak kardynał Lipski i biskup Załuski, którzy pobudowali 2 murowane oranżerie i figarnię, nadali mu tę wysoką klasę, jaką posiadał w XVIII w.

Jedna oranżeria o 12 wielkich, ku południowi pochyłonych górnych oknach, zwana ~~oranżerią~~ pomarańczarnią, przylegała do południowej ściany pałacowej, wspierając się na 3 arkadach, oddzielonych oknami bocznymi. Wewnątrz pod sionką znajdowało się palenisko, /od niego kanał ~~mur~~ murowany podziemny, zaopatrzony w 33 blach. Podobnie, choć nie tak obszernie, pomyślane były - druga oranżeria i figarnia, położone przy północnym i zachodnim obwodzie muru. Razem wegetowało w nich owocując 414 drzew pomarańczowych i cytryn i 27 fig indyjskich. Ilość pomarańcz była pierwotnie większa, skoro jedna z oranżerii nazywała się pomarańczarnią. Jednakże wskutek długich kwaterunków wojsk moskiewskich w dobie konfederacji barskiej zamekni otoczenie wiele ucierpia-

Pazdur - Kielce.

ły. Oprócz drzew południowych oranżerie zawierały wielką różnorodność kwiatów, jak mirty, aloesy, laury, drzewa bobkowe i korallowe rozmaryn, fiołki, lewkonie, jaśmin, goździki, flos passionis. Środek ogrodu naprzeciw wejścia pałacowego zajmowały rabaty kwiatowe, obsadzone wzdłuż głównej ścieżki ligustrem. Resztę zaś wolnej przestrzeni wypełniały jabłonie, grusze, wiśnie białe i czerwone, pigwy oraz tzw. chłodniki czyli zacisza z ławkami, gdzie w lipowym i grabowym zaciemnieniu można było wypocząć w skwar letni.

Za stajniami i budynkiem ekonomii przy drodze do seminarium rozciągał się ogród kuchenny. Od drogi oddzielał go już w XVIII w. nie mur; lecz parkan z dylów na murowanych słupach. Część powierzchni ogrodu zajmowały grządki pod warzywa, część - sad o 117 drzewach owocowych. 3 szkółki oraz 2 drewniane budynki - powidlnia i suszarnia. Na wale przylegającym do stajen hodowano winną latorośl. Nadmiar owocu i warzyw zbywała administracja majątku w mieście.

/opis zamku i jego otoczenia na podstawie lustracji z 1789 r. str 1 - 77. Arch.Państw. w Kielcach/.

...Podobnie jak biskup Zadzik wystawieniem zamku, tak Sobtyk upamiętnił się, zwracając uwagę między innymi na konieczność ochrony przyrody. Zaslugą tego potomkaxxxx znakomitego rodu z Kurów jest stworzenie rezerwatu dla zanikających danieli. Zwierzyńiec zbudowany został przy Nowym Folwarku na gruntach domaszowskich. W budżecie tego majątku przewidziany był etat na "danielarza", którego jedynym zadaniem była troska o rzadkie zwierzęta. Niestety burzliwe lata 1768 - 1795 nie sprzyjały rozmnożeniu się zwierząt w rezerwacie. W latach Sejmu Czteroletniego danielarz miał tylko jedną sztukę do obsługi.